

імплементатії вітчизняного законодавства у сфері охорони здоров'я до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Це потрібно державі, це потрібно суспільству, це потрібно окремо взятому громадянину України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII// Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст. 2021
2. *Стеценко В. Ю.* Обов'язкове медичне страхування в Україні (адміністративно-правові засади запровадження) : монографія. Київ : Атіка, 2010. 320 с.

Р. С. Огірко
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат юридичних наук, доцент
(м. Київ)

ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОСТІ В ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

*Людина може виходити за власні межі тільки спираючись
на власну справжню природу, а не на амбіції і штучні цілі.**
Фредерік Перелз

Ще п'ять років тому українське суспільство і держава в значній мірі роздільно шукали визначення змісту і напрямків свого подальшого розвитку. І лише в 2014 р. об'єднана українська політична нація визначилася із загальнополітичним курсом на Європу.

Відразу зацентруємо, що цей курс відповідає історичному спадку і менталітету народу, його національним інтересам, оскільки допомагає будувати демократичне суспільство і державу, себе зберегти як суб'єкта міжнародних відносин, державну незалежність і відновити територіальну цілісність.

Перш за все слід означити проблему суб'єктності в контексті теми нашої конференції, виходячи із часових можливостей регламенту її пленарного засідання. Оскільки зі сторони Російської Федерації на всіх щаблях її світської і духовної владної ієрархії, а також більшої частини російського суспільства ми бачимо повне і послідовне заперечення української національної суб'єктності, яке в 2014 році цілком закономірно закінчилася відкритою військовою агресією, анексією АРК і окупацією

* Цитата за Орденко С. С. Архаїзація глобального соціуму в інформаційну добу. Вісник НАУ. Серія: Філософія, Культурологія. – 2018. – № 2 (28).

частини Донецької та Луганської областей, то актуалізація вибору Україною курсу на Євроатлантичну інтеграцію обумовлений перш за все проблемою гарантування її незалежності, територіальної цілісності та суверенітету. Звичайно, таке тотальне і неприродно-нігілістичне відношення російського сусіда до України не може бути залишено без осмислення, але це складає тему окремого дослідження.

Проте головне, що зумовило Євроінтеграційний курс України, полягає в тому, що нинішнє українське суспільство і держава є спадкоємцями тисячолітнього буття українського народу як частини європейської історії. Менталітет, духовна і матеріальна культура і традиції демократичного розвитку суспільного і державного ладу української спільноти є сугубо європейські. На відміну від Російської Федерації, Європейський Союз і всі без виключення держави Європи і Північної Америки у відповідності із міжнародним правом і європейською правовою традицією повністю визнають державний суверенітет, територіальну цілісність України, пропонують співробітництво і допомогу у всіх сферах суспільного і державного життя, міжнародної та європейської політики.

У відповідності з Преамбулою та Розділом I “Загальні цілі та принципи” Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначено підґрунтя, що є надійною основою умов Угоди про асоціацію. Зокрема, це визнання з боку ЄС європейського вибору та європейських прагнень України як європейської країни, що поділяє з ЄС спільну історію і спільні цінності, а також визначені цілі Угоди, серед яких: створення асоціації, поступове зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, поглиблення економічних та торговельних відносин, зокрема, шляхом створення зони вільної торгівлі, посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи і безпеки. Закріплюються основні принципи, які лежатимуть в основі асоціації, передусім забезпечення прав людини та основоположних свобод, повага до принципу верховенства права, дотримання принципів суверенітету і територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності. Підкреслюється, що подальші відносини між Україною та ЄС базуватимуться також на принципах вільної ринкової економіки, верховенства права, ефективному урядуванні тощо.

Отже, в Угоді про асоціацію цивілізаційний вибір України дістав підтвердження і політико-правове закріплення. Документ став морально-політичною основою для становлення загальнонаціональної єдності українського суспільства, відкрились перспективи довготривалого соціально-економічного і культурного його розвитку.

Разом з тим, початок реалізації Угоди про асоціацію окреслив для України нові проблеми: подальша інтеграція її в ЄС передбачає постійну уніфікацію системи національного права із системою права ЄС, що означає неминуче сприйняття і поширення тієї частини загальноприйнятих нині у Європі соціально-культурних цінностей, які наш народ рішуче не сприймає вже сьогодні, а ще більше в перспективі. Для України виникає проблеми пізнання, осмислення, збереження і розвитку

національної тотожності у всьому просторі і вимірах українського європейського буття. Тобто того, що позначається терміном суб'єктність.

Як бачимо із тексту Угоди про асоціацію, вона не містить зобов'язань партнерів по Угоді щодо розв'язання названих екзистенційних проблем цього буття. Більше того, вказівка на ці проблеми є цілком відсутні в задумі і концепції Угоди, призначення і зміст якої викладені в руслі переважно економіко-утилітарної спрямованості природи ЄС, послідовної ще з часів Просвітництва девальвації колись визначальних для Європи християнських цінностей з відповідним гуманітарним і політико-правовим наповненням.

Поняття суб'єктності в соціально-культурному і політико-правовому вимірах є досить складним, багатоаспектним і повинні розглядатися в різних контекстах. За своїм змістом ці проблеми є передусім екзистенційними і, на жаль, в українській науковій літературі малодослідженими. Достатньо сказати, що українська версія Вікіпедії не містить статті на цю тему.

В російській версії Вікіпедії “суб'єктність – це здатність людини виступати агентом (суб'єктом) дій, бути незалежним від інших людей” [6]. В зарубіжній психології аналогічним по значенню є термін “agency”, який означає реалізовану можливість людей доцільно і результативно діяти і впливати на світ, а не тільки пізнавати і надавати йому певну значущість.

Таке розуміння суб'єктності, на наш погляд, зводить її сутність до інструментального, зовнішнього прояву і регулювання психологічних властивостей автономного суб'єкта – людини, до того ж безпідставно не включає в число носіїв суб'єктності націю, – іншого питомого суб'єкта історії. Такий підхід не дає можливості адекватно оцінити потенційні загрози збереженню суб'єктності України в ЄС в ході реалізації Угоди про асоціацію. Тому обов'язково потрібне більш широке розкриття змісту поняття суб'єктності, статусу її елементів і можливостей їх реалізації.

Отже, проблема суб'єктності – це питання змісту, мети, сенсу реалізації природи суб'єкта. Для одержання відповідей на ці питання, очевидно, слід звернутися до концепту ідентичності, який відносно достатньо розроблений в науці. В українській науковій термінології також використовується інше поняття – автентичність [2].

“Автентичність – це характеристика взаємних стосунків людини з її власним онтологічним потенціалом, це зерно правди, закладене, Богом у кожному з нас” [3, с. 17]. Автентичність нероздільна із поняттям свободи, самовизначення. Людина має право сама вирішувати, що саме стосується її, замість того, щоб бути керованою різними впливами. Бути чесним із собою – означає бути Чесним із своєю самобутністю, яку можна відкрити й артикулювати лише самостійно [4, с. 26], реалізація потенціалу особи (а на нашу думку, – і нації) є ідеалом автентичності. Ч. Тейлор говорить також про ідентичність, як про особливий Дар за принципом “кожен із нас має власний спосіб бути людиною” [5, с. 28].

Як неодноразово підкреслювалося в літературі (М. Кастельс, С. Бенхабіб) ідентичність, особливо національна ідентичність поряд з глобалізацією є однією з двох головних світових проблем. Ідентичність як така не будується раціонально виваженим, навіть суто науковим методом, формальною чи навіть “діалектичною” логікою. Це справа факту або вона дана і реалізується, або її лише уявляють і рефлектують навколо цього.

Глобалізацію супроводжує криза особистої і етнічної ідентичностей, яка виражається у деструкції її сутнісних ознак. Ідентичність віддзеркалює даність, а не вірогідність, тобто те, чим об’єкт є *de facto* в межах конкретно-історичної дійсності, а не те чим він може бути за певних обставин [11, с. 444-445].

Основою української ідентичності є міцне духовно-ментальне ядро, яке зуміло століттями протистояти ворожим імперіям, що мали метою знищити Україну [7, с. 158].

В наш час вирішальною рисою української політичної ідентичності є глибока демократизація суспільного і державного устрою, яка стала продовженням питомого демократизму, що ґрунтується на глибоких історичних традиціях попередніх поколінь українців починаючи з часів Києво-Руської держави. В контексті європейської інтеграції України має бути враховано і збережено особливості цього демократичного спадку.

Західноєвропейський лібералізм з його культом нічим не обмеженої свободи індивіда, нерегульованим ринком, комерціалізацією усього простору суспільного життя та індивідуалізм в усіх аспектах суспільного і державного життя з труднощами приживається в Україні (зрештою і на всьому центрально-східно-європейському ґрунті). Тут українська ідентичність може запропонувати соціально-культурний досвід моделювання взаємин автономних і чинних суб’єктностей – людини і суспільства (нації), що взаємно обумовлюють і розвивають один одного не на основі протистояння, а їх співпраці. Історично зміст прав, обов’язків і смислів існування людини і суспільства і їх взаємність в Україні і Європі обумовлювався християнськими заповідями, без яких сучасна Європейська цивілізація через постійні кризи перебуватиме під загрозою розвалу.

Питома і глибока релігійність, яка проявилася ще у період язичницького політеїзму є однією з головних засад української автентичності. “Цей світ є книга Бога мовою Бога. І треба тільки зуміти дійти до цих Божих смислів. Звідси, і така дуже рідкісна (відмінна від інших націй), наша особливість. Всі народи обожнюють зовнішній світ і природу. В Україні інакше: зовнішність світ і природа акомпонують людині, відповідають на її запити, на її бажання, на її молитву” [9]. Але ця риса української духовності остаточно сформувалася і утвердилася як визначальна наскрізна риса нашої ідентичності лише з прийняттям християнства – принципово нової, вищої релігійно-філософської системи, здатної подолати загальнолюдську роз’єднаність. І головним у змісті християнської ідентичності українців є те, як вони поєднують християнську живу і сердечну віру із своїм самоствердженням

(самолегітацією). “Ототожнення себе з релігією, а через неї – з Богом в претензії на божественне всевладдя і всемогутність загалом є типовим явищем. Якщо Польща “апостолувала Схід”, Росія “рятувала людство” “істинним православ’ям”, то Україна ніколи не використовувала християнство як форму легітимації власної експансії. Християнство для України – шлях самовдосконалення та самостановлення, гармонії та істини” [7, с. 163]. В цьому воно не суперечне українському дохристиянському язичництву, тобто тому комплексу природних задатків, що від початку скристалізувалися у новопосталій етнічній спільності.

Сучасні євроінтеграційні процеси, а також рівень розвитку історико-правового континууму суб’єктності ЄС дає всі підстави говорити про перебування цього Союзу на етапі необхідності вибору нової моделі подальшого свого існування.

Європейська єдність має християнські духовні витoki і власну історичну ідентичність, яка в сучасних євроінтеграційних процесах все більше розмивається. І саме це є причиною визрівання очевидної сьогодні в ЄС духовної і моральної кризи з негарантованим позитивним результатом в усіх європейських трансформаційних процесах, що складають основу європейської ідентичності.

Про те, що ці проблеми суб’єктності ЄС існують, свідчать останні дезінтеграційні процеси в Союзі, а також позиція Польщі, Угорщини і ін. щодо змісту окремих аспектів взаємин ЄС і держав-членів. Так, в ЄС з питань ролі християнської церкви особливу позицію займає Польща. Лідер партії “Право і справедливість” Я. Качинський, спираючись на вчення католицької церкви і погляди Іоанна Павла II, в якості мети своєї політичної діяльності у листопаді 2015 року об’явив моральну революцію в Польщі. Він вважає, що сама по собі європейська правова і політична система без духовної християнської основи не може забезпечити поступальний розвиток Європи, а демократія, позбавлена духовних цінностей, легко перетворюється в явний чи скритий тоталітаризм [1, с. 112-113].

Морально-політична значимість цих особливих відносин Польщі і ЄС за своєю суттю є реалізація суб’єктності Польщі в ЄС та збереження її ідентичності, а для України це є прикладом необхідності постійної реалізації національної суб’єктності в усіх сферах міжнародної політики.

Проте видається, що насправді це не моральна революція, а політично вмотивовані намагання зберегти морально-етичні здобутки польського народу, як спадок столітніх служінь його католицької церкви, що і нині не дають полякам опустити рівень їх індивідуальної і суспільної моралі. Але можливо, педалювання своєї окремої позиції в Союзі це не метод рішення названих екзистенційних питань. Більш переконливою видається інший підхід, який передбачає необхідність вироблення спільної “єдиної міжхристиянської стратегії подальшого розвитку Європейської інтеграції, яка була б заснована на сучасному сприйнятті та тлумаченні Святого Письма” [8, с. 182].

Іншою важливою стороною проблеми суб'єктності є спосіб і метод реалізації змісту ідентичності. Названі й інші об'єктивні основи української ідентичності, – це ніщо інше, як лише можливості. Постає величезна проблема їх повної і ефективної реалізації, яка в загальному вигляді є феноменом саморозвитку, тобто історією соціокультурної і політико-правової кристалізації і становлення суб'єкта – української людини і нації. Цей процес в теоретичному вимірі осмислений авторкою концепції самолегітимації Г. Дичковською [7].

Звичайно, самолегітимація, як і кожна реальна історична дія з морально-етичної точки зору може здійснюватися різними методами і способами. Тут вирішальним є зміст природи ідентичності і морально-етичний вектор її спрямованості.

Майдан як підсумок еволюції свідомості цілих поколінь українців та, як наслідок, відродження автентичності став відправною точкою у формуванні принципово нової моделі українського суспільства, а отже і самої України. Майдан призвів до потужного поштовху в суспільстві в бік демократичних цінностей та цінностей свободи кожного, усвідомлення власної індивідуальності та значимості як результат потужної зміни суспільної свідомості. Але ідеали та цінності Майдану як досягнення ідентичності української людини і нації вже сьогодні піддаються сумніву і розглядаються як відхилення від норми [10].

В системі самолегітимації сучасної української ідентичності, її традицій і цінностей, які як відомо, не визначаються і не формуються суто раціональним шляхом через абстрактно-розсудкове мислення, а змінюються і визрівають разом із зрілістю української людини і нації через продовження і розвиток того духовного ментального ядра, про яке говорилося вище, в сучасній історії України особливе місце займає Революція Гідності.

Об'єктивно до Революції Гідності в Україні існувало три окремих нерівновеликих асиметричних частини українського суспільства: українці, росіяни і “радянські люди”. Деякі вчені бачили вихід у гармонійній толерантності збалансування цих складових, що є нереальним для досягнення української ідентичності. Виходом виявляється не збалансування, а подолання розбіжностей на якісно новому, тобто світоглядному рівні.

Майдан Гідності в суто питомий український спосіб реалізації принципу рівності вперше заклав основи для кристалізації української політичної нації. Тим самим був досягнутий вкрай необхідний для подальшого розвитку стан національної консолідації [11, с. 123].

Результати реалізації ідеалів та цілей Революції Гідності сьогодні є, – і це очевидно, незадовільними. А насправді для успіху в цьому напрямку по-суті потрібно було лише одне: народу, суспільству і державі на всіх поверхах суспільного і державного життя, на всіх підприємствах, установах і організаціях, закладах вищої освіти, школах і у військових частинах тощо, всю діяльність здійснювати, реалізуючи

принцип гідності. А особливо послідовно дотримуватися нульової терпимість до корупції, яка буквально знищує належну і ефективну роботу державного апарату.

Це означало б зміну світосприйняття народом усієї морально-етичної ціннісної системи і соціальної матриці українського суспільства. Ось якого масштабу складності, глибини і невідворотності завдання реальних змін постають перед українською нацією. Очевидно, що це надзвичайно трудне для реалізації завдання. Воно значно трудніше, ніж наші ніби системні і глибокі соціально-економічні й політико-правові реформи, оскільки світоглядні зміни мають бути їх вирішальною передумовою.

Цей процес прямо пов'язаний із завданням збереження і розвитку української ідентичності, тільки на базі якої він є можливим і реальним для здійснення. Тобто вести до зміни ідеалів, переконань і свідомості народу в цілому. Очевидно, що завдання такого масштабу і глибини перетворень є під силу лише масовому Всеукраїнському суспільному і народному руху проти корупції і за національну гідність, якого через Російсько-українську війну або з інших причин не було створено і не планувалося цього творення.

Президент П. О. Порошенко пробував вказану проблему розв'язати звичайним способом узгодження інтересів різних груп українського суспільства, об'єднання бізнесменів і політиків, а також певної системи важливих реформ. Але виявилось, що ця проблема радикального оновлення Українського суспільства і держави в своїй основі є морально-етичною і лише політико-правовими методами не може бути розв'язана принципово. Крім того, чергові вибори Президента України показали, що у сучасному українському суспільстві (зрештою як і європейських країнах) морально-духовні проблеми неможливо успішно розв'язувати без одночасного підвищення матеріального добробуту людей.

Цю не вирішену світоглядну проблему перехопили політичні суперники чинної влади, скеровуючи українське суспільство розбудовувати квазіідентичність в руслі відвертого патерналізму і популізму, які є прямими антагоністами суб'єктності особи і нації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Трансформація партійно-політичного ландшафту в країнах Єврозоюза в умовах кризи. Ч. I. / [отв. ред. Б. П. Гуселетов]. – Москва : Ин-т Европы РАН, 2017. – 142 с.
2. *Чарльз Тейлор*. Етика Автентичності / пер. з англ. – Вид. 2-ге. – Київ : Дух і літера, 2002. – 128 с.
3. Там само, с. 17;
4. Там само, с. 26;
5. Там само, с. 28;
7. URL:<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C> (Дата звернення: 16.04.2019 р.)

8. *Дичковська Г.* Самолегітимація як ядро ідентичності українства (XIX – поч. XXI ст.) / Г. Дичковська, О. Радченко // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Сер. : Філософія. – 2010. – Вип. 6. – С. 156-165.
9. *Єрмакова Г. С.* Розвиток міжконфесійних відносин в Україні (конституційно-правовий аспект) [Текст] : монографія / Г. С. Єрмакова ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ : Четверта хвиля, 2018. – 319 с.
10. Мудрість Сергія Кримського. Газета “Наша Батьківщина”, 27 квітня 2016 р.
11. Бог і Майдан: Аналіз і свідчення / Філософсько-богословський факультет УКУ, кафедра пасторального богослов'я; за загальною редакцією Михайла Димида. Львів : Український католицький університет, 2018. – 224 с.
12. *Рафальський О. О., Самчук З. Ф.* Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства. – Київ : ІНІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. – 688 с.

І. Й. Бойко
завідувач кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
Львівського національного університету
імені Івана Франка
доктор юридичних наук, професор
(м. Львів)

РОЛЬ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ (до 820-річчя утворення)

У 2019 р. минає 820 років з часу утворення та 670 років з часу припинення існування Галицько-Волинської держави, яка займає важливе місце в українській та європейській історії.

Як відомо, Галицько-Волинська держава була утворена у 1199 р. шляхом об'єднанням Галицького та Волинського князівств. Галицько-Волинська держава стала спадкоємницею і наступницею Київської держави – Русі, продовжила державотворчі традиції на українських землях. Після розпаду Київської Русі її державно-правовий лад було покладено в основу розвитку Галицько-Волинської держави, яка не мала гострої потреби розвивати окремі державно-правові інститути, оскільки державні органи та джерела права Київської Русі відповідали соціально-економічним реаліям Галицько-Волинської держави. Проте, під впливом нових соціально-економічних, культурних і політичних відносин галицько-волинськими князями видавалися грамоти, які розвивали та вдосконалювали діяльність органів державної влади та чимало положень руського права. У цей час мала місце наступність у розвитку державно-правових інститутів Галицько-Волинської держави, що передбачала зв'язок, наявність спільних рис у процесі становлення і розвитку державно-правових інститутів, котрі їх не розмежовували, а об'єднували, робили